

Késleltetett hatású októberi gránát fényből, színekből, elmorzsolts könnyből

In memoriam Szeles Erika

2009. október 27-én Aracs Jánossal, hajdani HungarHotels-es kollégámmal kimentünk a Fiumei úti temetőbe. A nap a térség növényeinek hatalmas együttesét úgy színezte át, hogy mitikus őszi nap díszeinek tűntek, mikor beléptünk.

Emlékünnepélyre érkeztünk, amely szűk és zártkörű volt. Szűk körű, mert csak ketten voltunk és zártkörű, mert akinek a tiszteletére jöttünk, őt 1956. november 14-e óta sír zárja magába.

Míg közeledtünk a 21-es parcellához, egyre többször vágtunk egymás szavába, ahogy az emlékek kezdtek felszínre törni, mint tó alatti forrás gyöngyözése.

Egy vaskos kőlappal fedett, néma üregben porladó lánykához jöttünk, akinek emléke hívó szó: kiáltás, amire mozdulni, sikoly, ami miatt zarándokolni kell. Elcsendesülünk, mire megérkezünk a parcella szélén lévő sírhoz. A méltóságteljes, durva szemcsés kőből készült mives síremléken írás:

*Szeles Erika 1941. I. 6.—1956. XI. 7.
Felejthetetlen drága egyetlen kislányom
ERIKÁM. Édesanyád*

Nem szeretem a mesterkéltségek legendákat, a regényes és színpadias kitalálásokat, ezért csak összeillesztettem a mozaik kockáit, amelyek vázlatos képpé, vagy inkább számomra román kori komorságba merevült szentképpé rakódtak ki.

A háború alatt született. A sírkövet csak édesanyja „írta alá”. Az apa elesett, elmenekült, ki tudja? A sír talapzatát vastag mohatenyészet borítja. Úgy tűnt, valaki járt a sírnál október 23-a táján, mert még viszonylag friss fehér szegfű volt a virágtartóban, de aztán felfedeztük, hogy ugyanaz a fehér szegfű simul a környezetben lévő minden sírra, illetve lefektetett négyzetes kőlapra. Tehát a Kegyeleti Bizottság járt itt, nem rokon. A 21-es parcella védett. A területet gondozzák, de a sír már elhagyatott. A fedőlap alját már kikezdte

az idő. Töredezett szélű, nagy rés mentén járja be a levegő a belső teret. Felötlenek Marx szavai: „Kísértet járja be Európát, a kommunizmus kísértete”. Ez a kísértet, ez a gonosz szellem lökte Erikát a gödör aljába, de most e kis résen át Erika szelleme szárnyal ki onnan, közénk telepszik és a túlvilág ismeretlen lelki hangrezgésével kelti a rezonanciát.

*„Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál!
Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:
A por hull csak belé, e föld szülötte,
Én glóriával átállépek azt.”
(Uramisten! Marx és Madách egy napon, egy lapon...)*

Némán állunk. János leteszi koszorúkat. Kicsi. Rajta nemzetiszín szalag. Mécseszt gyújtunk. A látottak alapján reményeink szertefoszlának, hogy az esetleg élő rokonoknak hátrahagyott, nejlomba csomagolt, kővel leszorított, jelentkezést kérő levelet valaki kézhez veszi. De otthagytuk...

Erika! Te, akinek keresztnevedben kicsinyítő képző, holott a nagyok között szerepelsz, arany betűkkel van vésvé neved a parcella szélén komoran őrt álló fekete márvány téglalapok egyikén - Te nem tudtál felnőtté válni, mert 15 és fél évesen, harcoló fegyveresként elested a Corvin közben.

Erika szakácstanuló volt a Béke Szállodában. Cserfes, talpraesett, visszabeszélő tanulólányka. Jánosnak tanulótársa. Miket mesélhetett anyja, mit értett meg a lázongó kamaszkorát elérő lány, mit élt meg, miket tapasztalt, hogy a forradalom kitörése után fegyvert fogott? Egyszer bement kollegáihoz, amúgy fegyveresen. A rá jellemző hetyke öntudat ötvöződött a fegyvert viselő fiatal forradalmár büszkeségével. Tudta, hogy fegyver az ellenségénél is van, és azt is, mint mi, az ország többségi közvéleménye, hogy az ellenség tébolyultan kegyetlen. Mégis ment. Ez nem ka-

landvagy volt, őt nem a rombolni vágyás, a vandalizmus elszabadult szelleme vezérelte - mint az '56 ötvenéves évfordulóját oly méltatlanná alázó randalírozókat - hanem mindaz, amit igazságról, magyarságról, felszabadulásról, jobblétről tanultunk, és aminek ellenkezőjével volt telítve az elviselhetetlenné vált társadalmi légkör. Vitte az életét, vele a szépségét a szovjet tankok elé.

Szeles Erika '56-os hős (Vagn Hansen fotója)

Közhely, hogy egy 16 éves lány csak szép lehet. Kora adja a minősítést. Erika szépsége nem a nőiség életkorból adódó változata volt, hanem a nővéérés egy állomása. Ez feltűnt egy dán fotóriporternek, aki nagyszerű pillanatfelvételt készített a szinte gyermekien bájos arcú, fegyvertartó lányról. A kép megbabonázó erejű. Átizzik a belsődön, végigfut, mint egy kalciuminjekció. Érzések áradnak szét benned; a kétségbeesés, a hiába való áldozat, a pótolhatatlan veszteség utáni magadba roskadás.

A dánok, mint úgyszintén kicsi, de szabadságban élő nép, rokonszenvvel tekintettek minden megnyilvánulásra, melyben a polgári szabadságjogok iránti vágy csillant fel a bolsevik töm-

lőcbirodalomban. Az 50 éves évfordulót megelőzően több dán újság felidézte azokat a napokat, és közölték ezt a fényképet is, amely leginkább kifejezte, szimbolizálta a magyar forradalmat. Természetesen nem tudták, ki a személy. A Béke Szálloda egyik szakácstanulója (aki '56-ban „a szabadságot választotta” és Dániába disszidált) az emlékező cikkek egyik fényképén felfedezte hajdani tanulótársát, akinek nevére nem emlékezett, de felkereste a még élő fotóriportert. Együtt kezdtek nyomozni a lány kiléte után. Hosszas kutatás, szétszórt dokumentumok begyűjtése ott, és társak keresése évtizedek után itthon, végül egy kiállítást eredményezett, amely 2008. október 28-tól 1 hónapig volt látható a Magyar Nemzeti Múzeumban. A kiállítást a múzeum főigazgató-helyettese és Dánia magyarországi nagykövete nyitották meg és kiadtak egy kis tájékoztató füzetet, amelyben a fénykép is látható. A kiállításra ideutazott az akkor 93 éves riporter, Vagn Hansen is. A látogatók egyike felismerte a lányt, tudta a nevét és a szálak innentől indulva már a sírig gombolyíthatók voltak...

Delacroix forradalmi romantikus korszakának betetőzése a híres kép: A Szabadság vezeti a népet. Egy zseniális festő szenvedélyes látomása, melyet a képzelet szült és minden forradalom allegóriájává vált. A Delacroix-t illető minden művészettörténeti elismerésünk mellett döbbenjünk rá, hogy abban a témában mi is fel tudunk mutatni valamit a világnak. A fényképen ábrázolt személyt nem a képzelet szülte, hanem egy 1956 után árván maradt anya. Erika nem élte meg a 16. születésnapját, de ezen a képen számunkra újjászületett. Megtudtuk, hogy létezik ez a kép, s mindazok, akik '56 októberét, annak tragédiáját lelkünkben és idegeinkben hordozzuk, át kell éreznünk annak jelentőségét, hogy nekünk volt és van egy történelmi drága kicsi hős nőalakunk, aki nem vezette a népet, de maga volt a népbátorságával, az eleve kilátástalan harc vállalásával.

A kép és a személy összekötése a szinte romantikus meseszöveg végére meglett.

Erika! Sírodnál állva mindez még csak érzéshatagként áradt szét bennem. Átcsapott családom nyomorba taszításának története; saját életem vergődése hitványak és még hitványabbak közegében; hirtelen Hozzád társult gyermekkori

pajtásom, Dálnoki Gábor személye a Budapest, VI. ker. Kmety u. 22.-ből, akit október 23-án éjjel a Rádiónál ért halálos lövés; sereglettek körém osztálytársaim a Kölcsey Gimnáziumból, akiknek élete megbicsaklott, kisiklott, mert koncepciók perекbe tuszkolták őket röplapterjesztés miatt.

Erika! Én megéltem '56-ot, megéltem mindent, ami utána jött itthon, e szerencsétlen, megátkozott hazában és megéltem a 76. életévem. Te megmaradtál 15 és fél évesnek azok számára, akik ismertek. Azt szeretném, hogy minél többen ismerjenek meg; villanásnyi élted és haláloed tanulsága kapjon méltó helyet a nemzet emlékezetében. Te nem tudsz mást tenni, mint békében nyugodni. Személyed, lényed köztudatba hozatalával nem mítoszt akarok teremteni, hanem elhozni a 21-es parcella üzenetét azoknak, akik várják a tiszta szót, mely tudatosabbá teheti az emlékezés méltóságát...

Fényképeztünk, elhagytuk színterünket. Továbbmenve végiglátogattuk a közeli területen felállított '56-os emlékműveket. Tovább, ugyanezen az oldalon egy szabad térség közepén Kádár János és felesége síremléke. Megálltunk előtte, némán. Nem politizáltunk, nem akartuk az előbbi óra érzéseit méltatlanul elsekélyesíteni; tudtuk, a magyar történelem egyik lezárt korszakának emlékműve előtt vagyunk.

Indultunk a kijárat felé. A Kádár-sírhely után folytatódó szabad térségben egy nő guggolt és kitérte két karját. A távolból apró lépteivel, de már

gyakorlott mozgással kicsi gyerek szaladt felé, a célba érkezéskor a nő felkapta, gyönyörűséggel átölelte és kacagva megforgatta. Lélegzetelállító pillanat volt. Az október végi pompájukban kibomló fák térfalának lábánál, az áttetsző selyem finomságú napsugár satírozott fényei között az élet örök körforgásának ígéretét adta - a temetőben. Ez a jelenet kulcsot adott a továbbgyűrűző gondolatokhoz.

Az érzelmi felfokozottságra, amibe az eltelt óra sodort, csöndes elégiaként simultak a szavak: Erika! Édes, szép kicsi lány! Nem érhetted meg, hogy udvarlók, lovagok raja nyüzsögjön körülötted; nem érhetted meg a szerelmet, nem válhattál anyává, aki karját kitérve várja hozzá szaladó gyermekét. Hátha ez a most tipegve szaladó kisember évtizedek múlva is erre jár, és felnőtt léptekkel tiszteletét teszi - még ha felszínes történelmi ismeretekkel is - mindkét rész ismert neveinél. Amikorra ez bekövetkezik, én és a generációm már nem leszünk. Számára legyen nyugtató szó, akkorra másként aktuálisan, a költői idézet: „A harcot, melyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés.” Adjon az Úr testvérháború nélküli, alkotó életet az ő generációjának.

Az enyémnek nem jutott. Mi, átélők, túlélők és még élők Erikára és a többiekre emlékezünk, s majd

„Megindulunk mi is mind te utánad
Magyar harcokat más csillagon keverni.”
(Ady)

Birkuš Jozef Álom